

دکتر محمدرضا مستوفی (حاجی آفازاده)^۱

احمد عباسی^۲

تاریخ پذیرش: ۸۹/۸/۲۲

تاریخ دریافت: ۸۹/۶/۱۲

چکیده

در طی سالهای اخیر، نقش و اهمیت بنگاههای کوچک و متوسط، در کشورهای توسعه یافته و صنعتی و همچنین کشورهای در حال توسعه رو به افزایش بوده است. بنگاهها و صنایع کوچک و متوسط، از اساسی ترین و حیاتی ترین واحدهای فعال در جوامع امروزی اند که می توان با برنامه ریزی صحیح و ارائه راهکارهای حمایتی و نظارتی بر بنگاههای کوچک و متوسط علاوه بر رفع بخش قابل توجهی از مشکل بیکاری و ایجاد اشتغال، به افزایش تولید و صادرات ملی نیز کمک کرد. از اینرو در ایران نیز طرح گسترش بنگاههای کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین با هدف توزیع عادلانه منابع، افزایش تولید و صادرات غیر نفتی و تقویت کارآفرینی، اشتغالزایی و افزایش فرصتهای شغلی جدید در پاییز سال ۱۳۸۴ در هیئت وزیران به تصویب رسید و در زمستان همان سال به اجرا در آمد. بدین منظور در این تحقیق، میزان تحقق اهداف مورد نظر در طرح بنگاههای زودبازده در استان قم مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته تا مشخص شود به چه میزان طرح بنگاههای زودبازده به اهداف خود نایل شده است.

در این راستا، نمونه ای ۶۴ نفری از بین افرادی که تسهیلات وام بنگاههای زودبازده دریافت کرده اند، انتخاب گردید و عملکردشان در خصوص میزان دستیابی به اهداف اشتغالزایی، تولید و سودآوری مورد بررسی قرار گرفت که مشخص شد بطور کلی وام

۱- استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

۲- کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق. ahmad.abbasi1@yahoo.com

گیرندگان نتوانسته‌اند آنطور که در طرحهای خود هدف سازی کرده بودند در واقعیت این اهداف را محقق سازند، در خصوص اهداف اشتغالزایی و سودآوری نیز وام گیرندگان نتوانسته‌اند آنطور که در طرحها هدف سازی کرده بودند به این اهداف در واقعیت دست یابند. تنها در خصوص اهداف تولیدی وام گیرندگان نتوانسته‌اند عملکرد قابل قبولی داشته باشند. در نهایت پیشنهادهایی راجع به مسائل و مشکلات داخل و خارج از بنگاههای زود بازده ارائه گردید.

واژه‌های کلیدی: بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده، اهداف (شامل تولید، اشتغالزایی و سودآوری)، بنگاههای کارآفرین، تسهیلات اعطایی بانکی.

۱- مقدمه

از آنجا که در چند سال اخیر، معضل بیکاری مهم ترین چالشی است که کشور ایران با آن روبرو بوده است و تحولات جمعیتی کشور در زمینه جمعیت فعال، روشنگر اهمیت توجه به سیاست های جدید ایجاد اشتغال در کشور است و همچنین به دلیل انباشته شدن تعداد بیکاران از سال های قبل و محدودیت تولید شغل در کشور، اگر وضعیت اشتغال در کشور به همین روال ادامه یابد، احتمال دارد تا در دهه های دیگر هم این مسأله جزء چالش های اصلی دولت باشد. یکی از محورهای اصلی برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران، تأکید بر اشتغال است اما برای تحقق اهداف این برنامه و حتی برای ثابت نگه داشتن تعداد بیکاران در بازار کار جدید تا انتهای برنامه چهارم توسعه، ایجاد ۹۰۰ هزار شغل در سال ضروری است. تحقق این اهداف امکان پذیر نیست مگر اینکه سیاست های جدید اشتغالزایی مورد توجه قرار گیرند.

لذا بنگاه های زود بازده و کارآفرین در هیأت وزیران در جلسه ۱۳۸۴/۸/۱۹ بنا به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، وزارت کار و امور اجتماعی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و وزارت اقتصاد و دارایی تصویب شد و با هدف کلی توسعه

کسب و کار و به تبع از آن ایجاد اشتغال و کاهش نرخ بیکاری از زمستان سال ۱۳۸۴ به مرحله اجرا در آمد. تصویب این طرح به عنوان یکی از راه‌های اساسی دولت نهم در کاهش نرخ بیکاری تلقی می‌شود. ایجاد بنگاه‌های اقتصادی زود بازده با بهره‌گیری از تجارب موفق کشورهای دیگر و توجه به شرایط خاص کشورمان، با هدف توسعه کسب و کار و تولید، با بهره‌مندی بهینه از تسهیلات مالی و در پی آن ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و تثبیت فرصت‌های شغلی موجود می‌باشد. لازمه ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و تثبیت فرصت‌های شغلی موجود، تأسیس بنگاه‌های اقتصادی ایست که به منظور رسیدن به سودآوری بیشتر، بتواند با تولید محصول چه کالا باشد و چه خدمات در سطح مناسبی از تولید در رقابت با سایر بنگاه‌های اقتصادی بصورت مؤثر به فعالیت پردازد.

۲- صنایع کوچک و متوسط

۲-۱- تعریف صنایع کوچک و متوسط

تعریف صنایع کوچک و متوسط به طور گسترده‌ای در میان کشورها و مناطق مختلف جهان متفاوت می‌باشد و شرایط اقتصادی و صنعتی حاکم بر آن کشورها معرف صنایع کوچک و متوسط در آنهاست. برخی از شاخصهایی که معمولاً در تعریف صنایع کوچک و متوسط بکار می‌روند عبارتند از: تعداد کارکنان، سرمایه، دارایی کل، حجم فروش و ظرفیتهای تولیدی.

هر کشوری می‌تواند با توجه به تجربه خاص خود عاملی را برای تعریف برگزیند. شاید بتوان گفت هدف از تعریف صنایع، تسهیل در شناسایی آنهاست و شاید ملاک قرار دادن اشتغال‌گمراه‌کننده باشد، زیرا هدف از توسعه صنایع کوچک تشویق کارخانه‌ها و واحدهایی نیست که تعداد پرسنل آنها کم باشد، بلکه ایجاد انگیزه برای استفاده از کارخانه‌ها و کارگاه‌هایی است که ترکیب مناسبی از سرمایه و کار را با توجه به فراوانی و معضلات هر عامل در کشور و منطقه خاص برای تولید فراهم می‌آورد.

کشورهای مختلف با انتخاب یک یا دو شاخص فوق، صنایع کوچک و متوسط خود را کمی کرده و تعریف مشخصی را مبنای برنامه ریزی و حمایت از اینگونه واحدها قرار داده اند. به عنوان مثال در کنگره بین المللی مشاغل کوچک که در سال ۱۹۸۳ در اسپانیا برگزار شد، صنعت کوچک، یک واحد تولیدی مستقل و دارای کارکنان کمتر از ۵۰ نفر تعریف شده است (شریفی النسبی، ۱۳۷۵). سازمان توسعه صنعتی ملل متحد (یونیدو)^۱ حد و اندازه صنایع کوچک را به دو عامل زیر محدود نموده است (همان مأخذ).

الف) تعداد شاغلان کمتر از ۵۰ نفر

ب) میزان سرمایه گذاری کمتر از ۲۵۰ هزار دلار

بنابراین تعریف سازمان صنایع کوچک ایران که در سال ۱۳۸۰ مطرح شده است:

صنایع کوچک، واحدهای صنعتی است که از حداقل ۵ نفر و حداکثر ۴۹ نفر نیروی کار شاغل به کار برخوردار باشند (سازمان صنایع کوچک، ۱۳۸۰، ص ۲۳).

۲-۲- ویژگیهای صنایع کوچک و متوسط

بررسی سیاستهای کشورهای مختلف نشان می دهد که این کشورها سیاستهای متفاوتی برای صنایع کوچک و متوسط خود انتخاب کرده اند. یکی از دلایل تفاوت بین سیاستهای اعمال شده برای این صنایع در مقایسه با صنایع بزرگ، ویژگیهایی است که آنها دارند.

نوع مالکیت و مدیریت

تقریباً در تمامی صنایعی که در گروه صنایع کوچک و متوسط قرار می گیرند، مالک شرکت، مسئولیت مدیریت شرکت را نیز به عهده دارد و از آنجا که صنایع کوچک عموماً توسط افراد کارآفرین که فاقد مهارتهای مدیریتی خاص هستند ایجاد می شود، این صنایع در زمینه مدیریت امور اداری، مالی و بازاریابی با مشکل مواجه اند. لذا در اغلب کشورها برای مدیران این صنایع آموزشها و خدمات مشاوره ای در این زمینه ارائه می شود.

اشتغالزایی

در اواخر دهه ۸۰ میلادی به واسطه تحقیقی که دیوید بیرچ^۲ انجام داد، موضوع ایجاد فرصتهای شغلی در محدوده صنایع کوچک مورد توجه قرار گرفت. بیرچ پیش از آن و در سال ۱۹۸۱ نتایج مطالعات طولانی خود را بر ایجاد فرصتهای شغلی در ایالات متحد آمریکا منتشر کرده و نشان داده بود که دیگر صنایع بزرگ ایجاد کنندگان اصلی اشتغال در آمریکا نیستند. بلکه اکثر شغلهای جدید را صنایع کوچک ایجاد می کنند. بر اساس مطالعات مؤسسه تحقیقاتی کوگنیتکس^۳ واقع در کمبریج ایالت ماساچوست، شرکت های کوچک و متوسط آمریکا در بین سالهای ۱۹۲۲-۱۹۸۷ منشأ ایجاد ۵/۸ میلیون فرصت شغلی بوده اند و این در حالی است که در همان دوره شرکت هایی که بیش از ۵۰۰ نفر کارمند داشته اند در مجموع ۲ میلیون و ۳۰۰ هزار نفر را اخراج کردند.

نوآوری صنایع کوچک و متوسط

هنگامی که بحث از نوآوری صنایع کوچک و متوسط مطرح می شود، باید به تفاوت بین منابع ایجاد نوآوری توجه داشت. برخی از نظریه پردازان، منبع ایجاد نوآوری را تحقیق و توسعه می دانند. این دیدگاه که شرکت های بزرگ را موتور تغییرات فناوری می داند، ریشه در تأییدات تجربی دارد که بر اندازه گیری نقش نهاده هایی چون تحقیق و توسعه یا اختراعات با حق ثبت انحصاری مبتنی است. نظریه پردازان این دیدگاه معتقدند فعالیتهای نوآورانه اغلب نیازمند صرف هزینه های ثابت اولیه زیادی در زمینه تحقیق و توسعه است، که به دلیل جبران این هزینه ها، تولید انبوه را ایجاب می کنند و به دلیل وجود منابع مالی در شرکت های بزرگ و برتری آنها در تحمل ریسک و نا اطمینانی که همراه نوآوری وجود دارد، فرصتهای نوآورانه به صورت انحصاری به شرکت های بزرگ تعلق می گیرد. اما نظریه های مستند و محکمی هم در این میان دیده می شود که معتقد است منبع ایجاد نوآوری، تفکر خلاق افرادی است که در یک بنگاه فعالیت می کنند. یکی از این نظریه ها، تفاوت ساختار مدیریتی بنگاههای کوچک را عامل برتری این صنایع در نوآوری نسبت به همتایان

بزرگتر خود می‌داند.^۴ به عبارت دیگر، وجود دیوانسالاری تشکیلاتی در بنگاههای بزرگ، مانع از پذیرش طرحهای تحقیقاتی با ریسک بالا می‌شود. چرا که هر طرح نوآورانه در اثر گذر از لایه‌های دیوانسالارانه بنگاههای بزرگ با پیشداوری منفی روبرو شده و عملاً ناکام می‌ماند. اگر در یک شرکت بزرگ، کارآفرینی ایده نوآورانه داشته باشند اما به دلیل ساختار دیوانسالار این قبیل بنگاهها قادر به تجاری ساختن اندیشه خود نباشد یا امکان اجازه رشد در آن را پیدا نکند، شرکت مذکور را ترک کرده و خود کسب و کاری کوچک به راه می‌اندازند که به این استراتژی، جدا سازی گفته می‌شود. به علاوه صنایع کوچک و متوسط، در رشته فعالیتهایی که بر مهارت کارکنان مبتنی است (رشته‌های فعالیتهای دانش بر) نرخ نوآوری بالاتری نسبت به صنایع بزرگ دارند.

ارزش افزوده

مفهوم ارزش افزوده ریشه در اقتصاد دارد و در کشورهای پیشرفته که اقتصاد سرمایه داری دارند از آن برای اندازه گیری ثروت ملی یعنی تولید ناخالص داخلی (GDP) استفاده می‌شود.

اما در سطح خرد و در یک بنگاه اقتصادی، ارزش افزوده، مقدار باقی مانده از بازده ای است که با بهره گیری از ظرفیت های تولیدی مثل نیروی کار و سرمایه ایجاد شده است. ارزش افزوده، سهم بنگاه اقتصادی را از تولید ناخالص داخلی نشان می‌دهد و بیانگر توانایی بنگاه در افزایش ارزش کالاها و خدمات تولیدی در کل اقتصاد است. اهمیت ارزش افزوده به قدری است که می‌توان از آن به عنوان شاخصی برای اندازه گیری رشد اقتصادی استفاده کرد، چرا که بهتر یا بدتر شدن هر کدام از متغیرهای صادرات، بهره وری، کیفیت، نوآوری، آموزش و غیره در نهایت در قالب ارزش افزوده متجلی می‌شود. شاید به همین دلیل است که چنین استدلالی منطقی است که پرداخت به موارد فوق و تحلیل رابطه صنایع کوچک و متوسط با هر کدام از آنها، ضرورت توجه مستقل به تأثیر صنایع کوچک و متوسط در ارزش افزوده را از بین می‌برد.

مطالعات انجام شده متعددی وجود دارد که مبین گسترش تأثیر صنایع کوچک و متوسط در افزایش ارزش افزوده در بخش صنعت و سرانجام کل اقتصاد است. به عنوان مثال صنایع کوچک و متوسط در سال ۱۹۹۹ با اختصاص ۹۹/۸ درصد از صنایع ژاپن به خود، توانسته بودند ۵۷/۲ درصد ارزش افزوده این کشور را نصیب خود کنند، در اسپانیا نیز سهم ارزش افزوده صنعتی این کشور که توسط صنایع کوچک و متوسط تولید می شود در فاصله ۱۹۷۰ تا ۱۹۹۰ از ۱۸/۳ درصد به ۴۹/۸ درصد افزایش یافته است.

بهره‌وری

همه ما به خوبی می دانیم که افزایش بهره وری در شرکتها با شدت گرفتن رقابت، به ویژه کاهش قیمت‌ها و هزینه های تولید محصولات و خدمات منجر به افزایش سودآوری در آنها می‌شود. از این رو بهبود مداوم بهره‌وری نه تنها برای یک بنگاه حیاتی قلمداد می‌شود، بلکه برای کل اجتماع مهم و تعیین کننده است.

بهره وری رابطه ای است میان محصولات تولید شده در یک سیستم و نهاده هایی که برای تولید آن محصولات به کارگرفته شده اند. نهاده ها، در شکل عمومی آن عبارتند از: نیروی کار (منابع انسانی)، سرمایه (دارایی ها فیزیکی، مالی، سرمایه ای)، انرژی، مواد اولیه و اطلاعات که وارد یک سیستم می‌شوند و پس از تغییر، به محصولات نهایی (کالاها و خدمات) تبدیل می شوند. به عبارت دیگر بهره‌وری نشاندهنده میزان محصولی است که در یک دوره زمانی مشخص، به واسطه یک سیستم و با استفاده از مقدار مشخصی از نهاده‌ها به دست آید.

از آنجایی که بهره وری خارج قسمت ستاده یا بازده یک فرآیند به نهاده یا عوامل اولیه ای است که در آن فرآیند شرکت می کنند، می توان بهره وری را برای تک تک عوامل تولید محاسبه کرد. ضمن اینکه محاسبه بهره وری در صنایع کوچک و متوسط یا صنایع بزرگ در رشته فعالیتهای مختلف نتایج متفاوتی دارد. به عنوان مثال هر چند صنایع کوچک و متوسط از قدرت زیادی در خلق فرصتهای شغلی و جذب نیروی کار برخوردارند، اما

لزوماً در هر رشته از فعالیتهای صنعتی قادر به ایجاد ارزش افزوده چشمگیر نمی باشند. در نتیجه ممکن است در برخی از رشته‌های فعالیتها بهره‌وری نیروی کار در صنایع کوچک و متوسط بالا و در برخی پایین باشد. این وضعیت در مورد بهره‌وری سرمایه هم وجود دارد با این تفاوت که عموماً در صنایع کوچک و متوسط میزان نهاده سرمایه چندان نیست و لذا بهره‌وری سرمایه در بیشتر صنایع کوچک و متوسط بیشتر است. در حالیکه در اغلب کشورها حتی در کشورهای پیشرفته، بهره‌وری نیروی کار در صنایع کوچک و متوسط پایین‌تر از صنایع بزرگ است و این مسئله می‌تواند از کاربر بودن این صنایع نشأت گرفته باشد.

صادرات

با توجه به این واقعیت که از یک سو قابلیت‌های صادراتی عموماً با مزایای رقابتی، انگیزه‌های صادراتی و کشورهای که صادرات به آنها انجام می‌گیرد، سنجیده می‌شود و از سوی دیگر عملکرد صادرات کشورها نیز با معیارهایی چون میزان صادرات، سودآوری و رشد آن، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد، همواره این پرسش مطرح بوده است که آیا اندازه بنگاه عامل تعیین‌کننده در امر صادرات تلقی می‌شود یا اینکه مؤلفه‌های دیگری در افزایش صادرات نقش دارند.

توافق عمومی در متون مختلف وجود دارد که اندازه بنگاه ارتباط مستقیمی با احتمال انجام فعالیت‌های صادراتی دارد. در تحقیقات مشخص شده است که شرکتهایی که در فعالیتهای صادراتی دخالت می‌کنند عموماً شرکتهایی با اندازه بزرگتر می‌باشند. با این حال استثنائاتی نیز در زمینه رابطه اندازه بنگاه و میزان صادرات وجود دارد. به عنوان مثال در صناعی که بازارهای داخلی محدود دارد و یا ارائه‌کننده تجهیزاتی با فناوریهای پیشرفته می‌باشند، بنگاههای کوچک در سالهای اولیه تأسیس خود اقدام به فعالیتهای صادراتی می‌کنند. در همین رابطه و در سال ۱۹۹۹ مطالعه‌ای درباره شرکتهای نروژی صورت گرفت که نتیجه آن نشان می‌دهد صنایع کوچک و متوسط صادراتی در این کشور مزایای رقابتی

قدرتمندی در زمینه فناوری دارند. به علاوه آنها از مزیت رقابتی بیشتری در زمینه قیمت (در مقایسه با شرکتهای بزرگ) برخوردارند، یعنی با اینکه شرکتهای کوچک از مقیاس اقتصادی تولید استفاده نمی کنند، اما قیمت تمام شده آنها کمتر از شرکتهای بزرگ است.

کیفیت

برای سالهای متمادی این تفکر وجود داشته که نوآوری ها و کارآفرینی های ایجاد شده مولود صنایع بزرگ می باشد در نتیجه طبیعی است که در طول این سالها بحث کیفیت محصولات تولیدی نیز با بنگاههای عظیم مترادف باشد. تنها از زمانی که بنگاههای کوچک بیش از ۹۰ درصد تجارت ایالات متحده را به خود اختصاص دادند، نقش آنها در کیفیت جدی تلقی شد، فعالیت هایی که منجر به افزایش کیفیت می شوند عبارتند از: بهبود مستمر در فرآیند تولید، برنامه ریزی، آموزش کارمندان، نظارت بر کلیه فرآیندهای سازمانی، توانمند کردن کارمندان و کارگروهی.

بهبود مستمر فرآیندهای تولید و محصول برای هر شکلی از بنگاه (اعم از کوچک، متوسط یا بزرگ) دشوار است. اما در بنگاههای کوچک فقدان سرمایه یا تجربه های مدیریتی و نبود منابع مالی و انسانی از جمله مشکلات عمده تلقی می شود. مطالعات انجام شده نیز نشان می دهد که بنگاههای کوچک در مقایسه با همتایان بزرگتر خود از مشکلات بیشتری در زمینه اجرایی استراتژی بهبود مداوم کیفیت برخوردار هستند.

هر چند نقش منابع مالی و سرمایه در افزایش کیفیت غیر قابل اغماض است، اما وقتی بحث از کیفیت و بهبود آن به میان می آید باید تصدیق کرد که سروکارمان با انسان خواهد بود. مطالعه انجام شده ای نشان می دهد که مدیران برای افزایش کیفیت سرانجام می بایست با مفهوم درگیرساختن کارگران در فعالیتهای شرکت کنار بیایند. به راحتی می توان فهمید که این استراتژی در صنایع کوچک بسیار راحت تر به وقوع خواهد پیوست و از این رو امکان نظارت و آموزش آنها نیز راحت تر محقق می شود. نتیجه پیروی از این استراتژی، طبیعتاً در افزایش کیفیت تولید و محصول متجلی می شود.

نقش مدیران در فرآیند بهبود کیفیت را می توان در آموزش و تربیت کارمندان، گسترش استفاده از ابزارهای نظارتی و برنامه ریزی قابل اجرا تعریف کرد.

۲-۳- مقایسه صنایع کوچک و بزرگ

تفاوت های اساسی بین صنایع کوچک و واحدهای بزرگ بصورت خلاصه در جدول شماره ۱ آورده شده است.

جدول ۱- مقایسه صنایع کوچک و بزرگ

شرح	صنایع کوچک	صنایع بزرگ
ویژگی مدیریت	فردی با قابلیت انعطاف بالا	گروهی با قابلیت انعطاف محدود
ویژگی خط تولید	کوتاه با قابلیت انعطاف بالا	طولانی با قابلیت انعطاف ناپذیر
نوع تولید	انعطاف پذیر و عمدتاً مبتنی بر سفارش	تولید انبوه و انعطاف ناپذیر
وضعیت جذب	قدرت بالا در جذب تکنولوژی	زمان طولانی، اتلاف منابع، ریسک پذیری زیاد در انتقال و جذب تکنولوژی
صرفه جویی مقیاس	استفاده از صرفه جویی در مقیاس تولید	محدودیت در استفاده از صرفه جوییهای مقیاس تولید در بعضی از اندازه های تولید
تراکم دانش	با سازماندهی محدود و انعطاف پذیری بالا و قابلیت جذب دانش را در تولید دارد	علیرغم تراکم دانش از انعطاف پذیری بالا برای جذب و نگه داری دانش فرآیند تولید برخوردار نیست
تربیت کارآفرین	قدرت بالا در تربیت کارآفرینان به دلیل محدودیت تولید	تخصصی کردن مدیریت و فقدان زمینه مناسب برای رشد کارآفرینان
ساختار بازار	به دلیل محدودیت حوزه تولید بازار را رقابتی تر می کند و کارآیی بازار را افزایش می دهد	بدلیل پوشش سطح گسترده ای از بازار ساختار آنرا انحصاری می کند و عدم کارآیی بوجود می آورد.
وابستگی	به خاطر سادگی فرآیند تولید و استفاده بیشتر از نیروی انسانی و امکانات محلی وابستگی کمتری دارد.	بدلیل پیچیده بودن خط تولید و اتکا شدید به سخت افزار تولیدی وابستگی بیشتر دارد.

تعدلهای اقتصادی	بدلیل قدرت پراکندگی ثروت و مساحت موجب تعادل در ثروت و رفع نابرابریهای منطقه ای می شود.	بدلیل فقدان قابلیت تحرک و نیاز به زیر بناهای گسترده تولیدی قدرت کمتری در رفع نابرابریهای منطقه ای دارد.
بهم پیوستگی	می توانند با ارتباط اقماری کارآیی را در صنایع بزرگ افزایش دهند و بهم پیوستگی اقتصادی را زیاد کنند.	در صورت عدم ارتباط با صنایع کوچک میل به برقراری ارتباط با صنایع خارج کشور را دارند و بهم پیوستگی را با خارج مرزها گسترش می دهند.

مأخذ: ایمانی راد، مرتضی نقش صنایع کوچک در فرآیند توسعه اقتصادی مجموعه مقالات سمینار نقش و جایگاه واحدهای کوچک و صنعتی در توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور، صنایع کوچک، وزارت صنایع، ۱۳۷۳، ص ۱۴۳

۲-۴- جهت گیری سیاست های دولت در زمینه صنایع کوچک

- جهت گیری اصلی و منسجم سیاستهای دولت در زمینه صنایع کوچک بیشتر معطوف به برنامه سوم و چهارم توسعه است.
- بسته های برنامه سوم توسعه برای حمایت از صنایع کوچک به طور خلاصه عبارتند از:
- عملیاتی کردن قانون حداکثر استفاده از توان سازندگان داخلی به منظور استفاده مناسب از توان ساخت داخل و تقویت پیمانکاران و مشاوران داخلی
 - گسترش فعالیتهای شرکت شهرکهای صنعتی و کمک به شکل گیری خوشه ها و زنجیره های تولید صنعتی
 - تأکید بر نقش صنایع کوچک، ترویج کارآفرینی و ایجاد اشتغال با تأسیس سازمان صنایع کوچک
 - تأسیس صندوق ضمانت سرمایه گذاری صنایع کوچک در سال ۱۳۸۳ به منظور تسهیل در دسترسی صنایع کوچک به منابع مالی
- در قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴ - ۱۳۸۸) به موجب آن دولت موظف شده است از طریق حمایت و ایجاد پیوند

مناسب بین بنگاههای کوچک، متوسط و بزرگ به اصطلاح اقتصادی به روش های زیر اقدام نماید:

- ۱) حمایت از ایجاد پیوند مناسب بین بنگاههای کوچک، متوسط و بزرگ (اعطای کمک های هدفمند)، توسعه شبکه ها، خوشه ها و زنجیره ها و انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی - مهندسی - تخصصی، تحقیق و توسعه و بازاریابی در بنگاههای کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع رسانی و تجارت الکترونیکی برای آنها.
 - ۲) رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاههای کوچک و متوسط و کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاههای بزرگ و رقابت پذیر و اصلاح ساختار قطب کنونی.
 - ۳) بنگاه زود بازده، برنامه و سیاست فعال دولت نهم جهت اشتغالزایی امروزه پیشرفتهای پدید آمده در کشورهای در حال توسعه حاکی از آن است که با اتخاذ برنامه ریزی جامع، بکارگیری سیاستهای معقول و اصولی در جهت تقویت بنگاههای کوچک و متوسط بویژه از طریق حمایت از بنگاههای زودبازده و کارآفرین می توان ظرفیتهای بالقوه فعالیتهای اقتصادی هر کشور را شکوفا نموده و به تبع آن ارتقای تولید، اشتغالزایی، رشد صادرات و ارزش افزوده و در نهایت توسعه پایدار را محقق ساخت.
- بر همین اساس این موضوع در کشور ما نیز در قانون برنامه چهارم توسعه مورد تأکید و توجه قرار گرفته است و از جمله آن که هیأت وزیران در جلسه ۱۳۸۴/۸/۱۹ بنابه پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، وزارت کار و امور اجتماعی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و وزارت اقتصاد و دارایی، آئین نامه اجرایی گسترش بنگاههای کوچک اقتصادی زود بازده و کار آفرین را تصویب نمود.
- بنگاه های کوچک اقتصادی زود بازده، به واحدهای تولیدی (کالا و خدمات) گفته می شود که میزان اشتغال آنها کمتر از ۵۰ نفر باشد و مدت زمان اجرای آن کمتر یا برابر ۲۴ ماه باشد و مدت زمان پرداخت و تنفس مناسب با جداول مالی طرح حداکثر ۵ سال می باشد. مجموع دوران اجرا و بازپرداخت حداکثر ۷ سال می باشد.

زمان تنفس: زمانی که متقاضی پس از به بهره برداری رسیدن طرح، اولین باز پرداخت خود را به بانک عامل انجام می دهد. در این راستا لازم است تعریفی از خود اشتغالی و کارآفرینی داشته باشیم:

- طرحهایی خود اشتغالی هستند که به واسطه پرداخت تسهیلات، متقاضی به تنهایی کسب و کار خود را ایجاد یا توسعه دهد.
 - طرحهایی کارآفرینی هستند که به واسطه پرداخت تسهیلات یک یا چند نفر به جز متقاضی تسهیلات مشغول به کار شوند
- در طرح بنگاههای کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین اعطای تسهیلات از طریق ۱۰ بانک به نام های بانک تجارت، ملی، صادرات، صنعت و معدن، مسکن، کشاورزی، سپه، رفاه کارگران، ملت و توسعه صادرات با نرخ سود ۱۲ و ۱۴ درصد صورت می پذیرد.^۶

۳-۱- نگاهی به آمار بنگاههای زود بازده استان قم

در طرح بنگاههای زود بازده استان قم ۲۰۰۹۷ طرح با پیش بینی تسهیلات لازم به میزان ۷۷۶۷ میلیارد ریال به بانکهای عامل (تجارت، سپه، صادرات، صنعت و معدن، کشاورزی، مسکن، ملت، ملی، رفاه) از طریق متقاضیان دریافت این تسهیلات معرفی شده که از این میان ۱۲۸۹۸ طرح به قرار داد منجر شده و مبلغ ۳۹۵۴ میلیارد ریال به متقاضیان این تسهیلات پرداخت شده است.

تعداد اشتغال پیش بینی شده طرحهای معرفی شده به بانک ۵۱۷۱۶ نفر می باشد که از این میان ۲۸۲۸۹ نفر اشتغال مصوب شده است که در نهایت تعداد اشتغال منجر به قرار داد ۲۷۰۷۷ نفر می باشد.

۴- نوع و روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی است چرا که هدف از انجام آنها، استفاده از نتایج یافته‌ها برای حل مسائل و مشکلات موجود است و می‌توان به طور عملی استفاده کرد. از نظر روش تحقیق، این تحقیق در زمره تحقیقات توصیفی - پیمایشی قرار می‌گیرد. از این نظر تحقیق توصیفی است که آنچه را که هست توصیف و تفسیر می‌کند. و از طرفی در این تحقیق از روش پیمایشی هم استفاده شده است.

۴-۱- جامعه آماری تحقیق و حجم نمونه

در این پژوهش جامعه آماری کلیه بنگاههای اقتصادی است که از تسهیلات طرح بنگاههای زود بازده و کارآفرین استفاده کرده‌اند و تسهیلات دریافتی آنها صد میلیون تومان به بالا بوده است، می‌باشند (تعداد ۵۷۷ طرح به مبلغ ۲۷۶/۳ میلیارد تومان). جهت تعیین حجم نمونه تحقیق، ابتدا ۲۰ عدد پرسشنامه بعنوان پیش نمونه بین گروههای مختلف جامعه آماری توزیع شده و پس از تکمیل آنها توسط مدیران شرکتهای مزبور جمع آوری شده و پس از بررسی پرسشنامه‌ها و با استفاده از فرمول نمونه‌گیری جامعه محدود حجم نمونه تحقیق تعیین شد. در آخر با استفاده از نمونه‌گیری طبقه بندی، سهم هر یک از گروههای صنعتی را در تعداد نمونه پرسشنامه‌ها مشخص کردیم. فرمول نمونه‌گیری و جدول نسبت سهم هر یک از بخشها به شرح زیر است.

$$n = \frac{N * z^2 * s^2}{(N-1)d^2 + z^2 * s^2} \quad \text{فرمول نمونه گیری جامعه محدود}$$

در این فرمول S^2 واریانس، d^2 ضریب خطا و Z^2 معیار نرمال بودن جامعه در ۹۵٪ اطمینان می‌باشد.

$$n = \frac{577 * (1/96)^2 * 4/26}{(577-1)(.5)^2 + (1/96)^2 * 4/26} = 58/89 \cong 59$$

با استفاده از یک پیش نمونه، مقدار $S^2 = 4/26$ و با در نظر گرفتن $d^2 = 0/5$ ، $N = 577$ و $Z^2 = 1/96$

تعداد نمونه مورد نیاز

با توجه به اینکه تعداد نمونه حاصل از فرمول ۵۹ می باشد با توجه به احتمال ریزش (۲۰٪)، تعداد ۸۰ پرسشنامه نسبت به سهم هر یک از بخشها توزیع گردید. که در نهایت ۶۴ پاسخنامه دریافت شده و در تجزیه و تحلیل داده ها مورد استفاده قرار گرفت.

جدول ۲- زیر سهم هر یک از بخشها در توزیع و دریافت پرسشنامه

ردیف	بخش	تعداد در جامعه آماری	نمونه مورد نیاز از هر بخش	تعداد پرسشنامه توزیع شده	تعداد پاسخنامه دریافت شده
۱	صنعت	۳۲۳	۳۳	۴۴	۳۵
۲	خدمات	۲۳۱	۲۴	۳۳	۲۷
۳	کشاورزی	۲۳	۲	۳	۲
۴	جمع کل	۵۷۷	۵۹	۸۰	۶۴

۵- تجزیه و تحلیل داده های تحقیق

۵-۱- توصیف جمعیت شناختی نمونه آماری

در این بخش با استفاده از آمار توصیفی به توصیف داده های جمعیت شناختی نمونه مورد مطالعه مانند میزان تحصیلات، نوع بخش فعالیت، ارتباط شغل و حرفه اصلی و میزان تسهیلات دریافتی پرداخته می شود.

جدول ۳ نشان می دهد که بیشترین فراوانی پاسخگویان (۳۹ درصد) دارای مدرک لیسانس، (۲۳/۴ درصد) دیپلم، (۱۷/۲ درصد) فوق لیسانس و بالاتر، (۱۱ درصد) سیکل و پایین تر از آن و (۹/۴ درصد) دارای مدرک فوق دیپلم می باشند.

جدول ۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
سیکل و پایینتر از آن	۷	۱۱	۱۱
دیپلم	۱۵	۲۳/۴	۳۴/۴
فوق دیپلم	۶	۹/۴	۴۳/۸
لیسانس	۲۵	۳۹	۸۲/۸
فوق لیسانس و بالاتر	۱۱	۱۷/۲	۱۰۰
جمع کل	۶۴	۱۰۰	

همانطور که جدول ۴ نشان می دهد بیشتر پاسخ دهندگان (۵۴/۷ درصد) در بخش صنعت، (۴۲/۲ درصد) در بخش خدمات و (۳/۱ درصد) در بخش کشاورزی فعالیت می کنند.

جدول ۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع بخش فعالیت

نوع بخش فعالیت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
صنعت	۳۵	۵۴/۷	۵۴/۷
خدمات	۲۷	۴۲/۲	۹۶/۹
کشاورزی	۲	۳/۱	۱۰۰
جمع کل	۶۴	۱۰۰	

همانطور که در جدول ۵ ملاحظه می شود (۷۸/۱ درصد) اشاره کرده اند که شغل شان با حرفه اصلی شان مرتبط است و (۲۱/۹ درصد) نیز شغلشان با حرفه اصلی شان در ارتباط نبوده است.

جدول ۵- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب ارتباط شغل و حرفه اصلی

ارتباط شغل با حرفه اصلی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
بله	۵۰	۷۸/۱	۷۸/۱
خیر	۱۴	۲۱/۹	۱۰۰
جمع کل	۶۴	۱۰۰	

جدول ۶ نشان می دهد که بیشتر پاسخ دهندگان (۵۶/۳ درصد) میزان تسهیلات دریافتی شان بین ۱۰۰ تا ۳۰۰ میلیون تومان، (۳۱/۲ درصد) بین ۳۰۰ تا ۶۰۰ میلیون تومان، (۷/۸ درصد) بین ۶۰۰ تا ۱۰۰۰ میلیون تومان و (۴/۷ درصد) ۱۰۰۰ میلیون تومان به بالا بوده است. جمع تسهیلات دریافتی ۲۰/۵۵۹ میلیون تومان می باشد.

جدول ۶- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان تسهیلات دریافتی

میزان تسهیلات دریافتی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
بین ۱۰۰ تا ۳۰۰ میلیون تومان	۳۶	۵۶/۳	۵۶/۳
بین ۳۰۰ تا ۶۰۰ میلیون تومان	۲۰	۳۱/۲	۸۷/۵
بین ۶۰۰ تا ۱۰۰۰ میلیون تومان	۵	۷/۸	۹۵/۳
۱۰۰۰ میلیون تومان به بالا	۳	۴/۷	۱۰۰
جمع کل	۶۴	۱۰۰	

۵-۲- نتایج تبیینی تحقیق

نتیجه بررسی میزان دستیابی به اهداف کلی

- ۱- دستیابی به اهداف بیش از ۸۰ درصد که موفق ارزیابی می شود: ۲۶/۶ درصد بیش از ۸۰ درصد به اهداف و برنامه هایشان رسیده اند.
- ۲- دستیابی به اهداف بین ۵۰ تا ۸۰ درصد که متوسط ارزیابی می شود: ۲۹/۷ درصد بین ۵۰ تا ۸۰ درصد به اهدافشان دست یافته اند.

۳- دستیابی به اهداف کمتر از ۵۰ درصد که ناموفق ارزیابی می شود: ۴۳/۷ درصد از وام گیرندگان کمتر از ۵۰ درصد به اهداف و برنامه‌هایشان دست یافته‌اند.

جدول ۹- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان دستیابی به اهداف

میزان دستیابی به اهداف	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
به طور کامل	۵	۷/۸	۷/۸
بیش از ۸۰ درصد	۱۲	۱۸/۸	۲۶/۶
بین ۵۰ تا ۸۰ درصد	۱۹	۲۹/۶	۵۶/۲
بین ۲۰ تا ۵۰ درصد	۱۶	۲۵	۸۱/۲
کمتر از ۲۰ درصد	۱۲	۱۸/۸	۱۰۰
جمع کل	۶۴	۱۰۰	

نتیجه بررسی میزان دستیابی به اهداف اشتغالزایی

تعداد ۱۹۱۷ نفر جهت اشتغال در بنگاههای زودبازده پیش بینی شده بود که از این تعداد، ۱۰۰۳ نفر مشغول به کار شده‌اند. نسبت افراد بکار گرفته شده (اشتغال یافته) به افرادی که پیش بینی شده بود اشتغال یابند ۵۲/۳ درصد می باشد.

جدول ۱۰- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان اشتغال پیش بینی شده و

اشتغال محقق شده

درصد اشتغال محقق شده به پیش بینی شده	اشتغال محقق شده (تعداد نفر)	اشتغال پیش بینی شده (تعداد نفر)
۵۲/۳	۱۰۰۳	۱۹۱۷

نتیجه بررسی میزان دستیابی به اهداف تولیدی

- ۱) میزان تولید به ظرفیت اسمی بیش از ۷۰ درصد که موفق ارزیابی می‌شود، که ۳۱/۲ درصد از بنگاه‌های زود بازده میزان ظرفیت اسمی‌شان بیش از ۷۰ درصد می‌باشد.
- ۲) میزان تولید به ظرفیت اسمی بین ۴۰ تا ۷۰ درصد که متوسط ارزیابی می‌شود، که ۳۱/۲ درصد میزان ظرفیت اسمی‌شان بین ۴۰ تا ۷۰ درصد می‌باشد.
- ۳) میزان تولید به ظرفیت اسمی کمتر از ۴۰ درصد که ضعیف ارزیابی می‌شود، که ۲۹/۸ درصد میزان ظرفیت اسمی‌شان کمتر از ۴۰ درصد می‌باشد.
- ۴) بنگاههایی که هنوز به مرحله بهره‌برداری و تولید نرسیده‌اند، که ۷/۸ درصد از بنگاههای زود بازده هنوز به مرحله بهره‌برداری و تولید نرسیده‌اند.

جدول ۱۱- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان بهره‌برداری از ظرفیت اسمی

میزان بهره‌برداری از ظرفیت اسمی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
بیش از ۸۵ درصد	۱۴	۲۱/۸	۲۱/۸
بین ۷۰ تا ۸۵ درصد	۶	۹/۴	۳۱/۲
بین ۶۰ تا ۷۰ درصد	۶	۹/۴	۴۰/۶
بین ۴۰ تا ۶۰ درصد	۱۴	۲۱/۸	۶۲/۴
بین ۲۰ تا ۴۰ درصد	۱۵	۲۳/۵	۸۵/۹
کمتر از ۲۰ درصد	۴	۶/۳	۹۲/۲
به مرحله تولید نرسیده است	۵	۷/۸	۱۰۰
جمع کل	۶۴	۱۰۰	

نتیجه بررسی میزان دستیابی به اهداف سودآوری

- ۱) دستیابی به اهداف سودآوری بیش از ۸۰ درصد که موفق ارزیابی می‌شود و ۶/۸ درصد از وام‌گیرندگان بیش از ۸۰ درصد به اهداف سودآوری خود دست یافته‌اند.

- ۲) دستیابی به اهداف سودآوری بین ۵۰ تا ۸۰ درصد که متوسط ارزیابی می‌شود و ۲۷/۱ درصد از وام گیرندگان بین ۵۰ تا ۸۰ درصد به اهداف سودآوری خود دست یافته‌اند.
- ۳) دستیابی به اهداف سودآوری کمتر از ۵۰ درصد که ناموفق ارزیابی می‌شود و ۶۷/۱ درصد از وام گیرندگان کمتر از ۵۰ درصد به اهداف سودآوری خود دست یافته‌اند.

جدول ۱۲- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان دستیابی به اهداف سودآوری

میزان دستیابی به اهداف سودآوری	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
بطور کامل	۳	۵/۱	۵/۱
بیش از ۸۰ درصد	۱	۱/۷	۶/۸
بین ۵۰ تا ۸۰ درصد	۱۶	۲۷/۱	۳۳/۹
بین ۲۰ تا ۵۰ درصد	۱۸	۳۰/۵	۶۴/۴
کمتر از ۲۰ درصد	۲۱	۳۵/۶	۱۰۰
جمع کل	۵۹	۱۰۰	

۵-۳- نتیجه گیری کلی

همانطور که ملاحظه گردید بطور کلی وام گیرندگان نتوانسته‌اند آنطور که در طرحهای خود هدف سازی کرده بودند در واقعیت این اهداف را محقق سازند و اختلاف معنی داری بین اهداف تعریف شده در طرحها و تحقق یافته در بنگاههای زود بازده وجود دارد. در خصوص اهداف اشتغالزایی و سودآوری نیز وام گیرندگان نتوانسته‌اند آنطور که در طرحها هدف سازی کرده بودند به این اهداف در واقعیت برسند و اختلاف معنی داری بین اهداف اشتغالزایی و سودآوری تعریف شده در طرحها و واقعیت بنگاههای زودبازده وجود دارد. در خصوص اهداف تولیدی وام گیرندگان نتوانسته‌اند آنطور که در طرحهای خود هدف‌سازی کرده بودند در واقعیت هم به این اهداف برسند و اختلاف معنی داری بین اهداف تولیدی تعریف شده در طرحها و واقعیت بنگاههای زودبازده وجود ندارد.

۶- پیشنهادهای تحقیق

با عنایت به مطالعات و پژوهش انجام گرفته در راستای یافته‌های حاصل از تحقیق، پیشنهادها و موارد زیر در دو بخش برون بنگاهی و درون بنگاهی به منظور اجرای هر چه موفقتر این طرح ارائه می‌گردد.

۶-۱- پیشنهادهایی راجع به مسائل و مشکلات خارج از بنگاههای زود بازده

- ◆ بررسی دقیق و کارشناسانه طرحهای توجیهی متقاضیان از نظر توجیه فنی - اقتصادی، از سوی دستگاه اجرایی مربوطه و بانک عامل و کار گروه ویژه استان در طرح بنگاههای زود بازده براساس اهداف اشتغالزایی، اهداف تولیدی و اهداف سودآوری، که چه میزان اهداف مورد ادعای متقاضیان در طرحهای توجیهی می‌توانند در راستای دستیابی به اهداف نتیجه‌ای نزدیک به حقیقت داشته باشد.
- ◆ بررسی دقیق و کارشناسانه سوابق تحصیلی، شغلی و تخصصی افراد متقاضی وام و همچنین بررسی ارتباط و انطباق شغل و تخصص اصلی متقاضی و کار و فعالیتی که در طرح خود به آن فعالیت خواهد کرد.
- ◆ صدور مجوزهای تولیدی براساس مطالعات اقتصادی، فنی و مالی و سخت‌گیری لازم در صدور مجوز برای تولید کالاهای اشباع و فاقد بازار فروش.
- ◆ تأمین بانک اطلاعاتی و ارائه خدمات اطلاع‌رسانی با مشارکت واحدهای تولیدی (اعم از بخشهای صنعتی، خدماتی و کشاورزی) موجود جهت دستیابی به اطلاعات روز در زمینه‌های بازار موجود و بالقوه، نیازهای مصرف‌کنندگان، توزیع جغرافیایی واحدهای فعال در این صنعت و عرضه کنندگان مواد اولیه و خریداران محصولات در مناطق مختلف، دستیابی به امکانات و حمایت‌های مالی و تکنولوژیکی و خدمات فنی
- ◆ ثبات در قیمت مواد اولیه و نهادهای تولید بمنظور توانایی مدیران بنگاههای کوچک در برنامه‌ریزی لازم جهت تولید و فروش

۶-۲- پیشنهادهایی راجع به مسائل و مشکلات درون بنگاههای زود بازده

- ◆ ایجاد یک سیستم تحقیق و توسعه (R & D) جهت توسعه روشهای مناسب برای ایجاد مهارتها و راههای بهبود آن در زمینه‌های طراحی محصول جدید ، برنامه ریزی و کنترل تولید ، تکنولوژیکی ، تدوین استانداردهای لازم ، بهبود محصولات فعلی ، بسته بندی‌های جدید و....
- ◆ تقویت تواناییهای مدیریتی در زمینه دانش بازار یابی، بطوریکه با شناسایی نیازهای بازار و مصرف کننده، نواقص موجود در کالا را رفع نموده و با طراحی مناسب، کیفیت محصول را بهبود بخشند.
- ◆ ارتقاء مهارتهای نیروی کار از طریق آموزشهای فنی و حرفه‌ای و آموزش حین کار بصورت تخصصی جهت افزایش بهره وری نیروی انسانی مانند آموزش تکنولوژی جدید، روشهای نوین کار، نگه داری صحیح ماشین آلات و کار با آنها و نحوه ساخت کالاهای مورد نظر و...
- ◆ ایجاد سیستم‌های پاداش و انگیزه نیروی انسانی جهت بالا بردن رضایت شغلی و امیدواری به آینده شغلی، بطوریکه زمینه همکاری در طرحهای جدید ارتقای تکنولوژی از طرف پرسنل ایجاد گردد.
- ◆ ارتقاء سطح تکنولوژی در واحدهای و بنگاههای تولیدی با توجه به روند سریع نوآوری جهانی در جهت بقاء و رشد این بنگاهها امری ضروری است.
- ◆ بکارگیری و ایجاد اشتغال کارگران و افراد متخصص در ارتباط با شغل محوله به آنها از مراکز و سازمانها

فهرست منابع

- ۱) اقتصاد و زندگی (ماهنامه)، بهمن ۸۷، شماره ۳۹
- ۲) اقتصاد و قم (مجله اتاق بازرگانی و صنایع و معادن قم)، (۱۳۸۸)، شماره‌های ۳۴ و ۳۵
- ۳) آگاو، ایچی، (۱۳۷۴)، مدیریت مدرن در شرکتهای کوچک ترجمه احمد رضا اشرف العقلایی، سازمان ملی بهره وری ایران.
- ۴) پایگاه اطلاع رسانی مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، ارزیابی مرکز پژوهشهای مجلس از عملکرد بنگاههای زودبازده، سایت مجلس شورای اسلامی
- ۵) پژوهشگران مرکز کار آفرینی پردیس قم دانشگاه تهران، (۱۳۸۴)، مقالات منتخب سمینار کار آفرینی تطبیقی، انتشارات اعلام التقی
- ۶) تاجیک، محمد، (۱۳۷۷)، بررسی عوامل موثر در بهره وری کارگاه های تولیدی کوچک (چوب)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علم و صنعت ایران.
- ۷) تعاریف و مفاهیم استاندارد آماری، سایت مرکز آمار ایران
- ۸) حافظ نیا، محمد رضا، (۱۳۸۶)، مقدمه ای بر روش تحقیق، انتشارات سمت تهران
- ۹) خاکی، غلامرضا، (۱۳۸۴)، روش تحقیق با رویکردی در پایان نامه نویسی، انتشارات بازتاب تهران.
- ۱۰) دلاور - علی (۱۳۸۵)، روش تحقیق در روانشناسی، مؤسسه نشر ویرایش
- ۱۱) زاده وکیلی، کامران، بنگاههای کوچک و متوسط، سایت مرکز توسعه تجارت ایران
- ۱۲) زولتان، جی، بوکارلسون، توریگ روی، (۱۳۸۱)، نقش صنایع کوچک در اقتصاد مدرن ترجمه: مجیدی، جهانگیر، تهران: مؤسسه خدمات رسا
- ۱۳) سازمان کار و امور اجتماعی استان قم، (۱۳۸۸)، واحد آمار و اطلاعات
- ۱۴) سازمان توسعه صنعتی ملل متحد (یونیدو)، ۱۳۸۴، استراتژی افزایش مشارکت مؤثر و رقابتی بخش صنایع کوچک و متوسط، ترجمه عبدالرضا شقاقی و مسعود شفیعی تهران: رسا
- ۱۵) سازمان صنایع و معادن استان قم، (۱۳۸۷)، واحد آمار و اطلاعات.

- ۱۶) سازمان صنایع کوچک ایران، (۱۳۸۰)، مجموعه اهداف سیاستها و دستورالعمل های اجرایی. تهران: سازمان صنایع کوچک ایران
- ۱۷) سرمد و دیگران، (۱۳۸۴)، روش های تحقیق در علوم و فناوری، مؤسسه نشر آگه
- ۱۸) صادقی شریف، جلال (۱۳۷۲)، عوامل مؤثر در افزایش بهره وری صنایع تولیدی کوچک، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- ۱۹) طباطبایی، سعادت (۱۳۸۷)، سیاست های حمایت از صنایع کوچک در ایران - تهران: مرکز پژوهش های مجلس
- ۲۰) کار و جامعه (ماهنامه)، فروردین و اردیبهشت ۸۸، شماره های ۱۰۶ و ۱۰۷
- ۲۱) کاظمی، مهرداد، (۱۳۷۹)، بررسی اثرات اعمال کسب های مدیریت در موفقیت صنایع کوچک، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی
- ۲۲) کی مرام، فرید و همکاران، (۱۳۸۳) نقش صنایع کوچک و متوسط در توسعه صنعتی، جلد اول، چاپ اول، تهران، مرکز پژوهش های مجلس.
- ۲۳) مولایی، محمد، (۱۳۸۲) ارزیابی عوامل مؤثر بر سودآوری و عملکرد صنایع کوچک در ایران، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس
- ۲۴) وزارت کار و امور اجتماعی، معاونت برنامه ریزی منابع انسانی و توسعه کارآفرینی، (۱۳۸۶)، گزارش طرح آمارگیری ارزیابی اثر بخشی اجرای آیین نامه گسترش بنگاههای زود بازده و کارآفرین، مرکز آمار و اطلاعات بازار
- 25) Acs, Z.j.1992. Small business economics : a global perspective challenge, 35(November/December),38-44.
- 26) UNIDO (1995), "Report of Global Forum on Industry : perspective for 2000 and Beyond", UNIDO.
- 27) Rotjwell, R. (1989) : Small Firms, Innovation and Industrial Cange, Small Business Economics, 1 (1),
- 28) <http://www.majlis.ir/mhtml/modules.php?name=News&file=article&sid=1934>

بررسی میزان تحقق اهداف مورد نظر (تولیدی، اشتغالزایی، سودآوری) در طرح ...

29) <http://tar.sci.org.ir/taarif/showitemlist.php>

30) www.tpo.ir/tpo2/pdf/smes/2.pdf

یادداشت‌ها

1- UNIDO (United Nations Industrial Organization)

۲- دیوید بیرچ، (۱۹۸۷)؛ ایجاد اشتغال در آمریکا، چگونه کوچکترین شرکتهایمان بیشترین افراد را برای کار کردن دارند، ص ۳۸.

3- Cognetics Inc.

۴- روسول، آر؛ (۱۳۸۹): شرکت های کوچک، نوآوری و چالش صنعتی. اقتصاد کسب و کارهای کوچک، ص ۶۴
۵- سازمان سرشماری (۱۹۹۱)، چکیده آماری ایالات متحده، (واشنگتن دی سی؛ اداره چاپ و انتشار دولتی)
۶- در طرح بنگاههای زودبازده در استان قم برای بانک توسعه صادرات اعتبارات لازم در نظر گرفته شد اما هیچ پرداختی از این بانک صورت نگرفت.

